

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Borbély Zoltán

**A Homonnai Drugethek Felső-
Magyarországon a 17. század első
évtizedeiben**

Témavezető:

Vargáné Dr. Balogh Judit egyetemi docens

ESZTERHÁZY KÁROLY FŐISKOLA
Történelemtudományi Doktori Iskola

Eger, 2015

I Kutatás előzményei

A Homonnai Drugeth család talán az egyik legkevésbé vizsgált magyar arisztokrata família, noha a 14. század elejétől egészen a 17. század legvégéig az ország északkeleti részének legnagyobb birtokosai és a Magyar Királyság társadalmi-politikai elitjének - időszakonként ugyan változóan fajsúlyos - tagjai voltak. A család korai történetével, elsősorban Károly Róbert hatalmi konszolidálásában játszott szerepükkel és a „Drugeth-tartománnyal” kapcsolatban az utóbbi évtizedben születtek tanulmányok, a 16-17. század tekintetében azonban mindössze utalásszerűen kerül elő a család egy-egy tagja a történeti irodalomban. A Drugethek a 15. századot háttérbe vonultan, politikai mellőzöttségben vészelték át, ami azonban társadalmi rangállásukat és regionális befolyásukat nem érintette túlzottan hátrányosan és a század végén is az ország mágnásai között találjuk őket. Ez a háttérbe vonultság a 16. században is tovább folytatódott. Bár a Szapolyai Jánoshoz fűződő rokoni kapcsolataik és birtokaik fekvése okán a mohácsi csatát követő másfél évtizedben gyakran pártot váltottak, magatartásuk azonban nem sokban tértek el a térség más nagybirtokosainak hozzáállásától. Nem keresték egyik király kegyeit sem és nem vállaltak magas tisztségeket egyikük udvarában sem. Ez a szinte passzívnak is nevezhető hozzáállás egészen a század végéig kitartott: a Drugethek a politikától és a 16. század második felében meginduló változásoktól távol maradva, az ország északkeleti szegletében elterülő birtokaikon vészelték át a század válságos évtizedeit. Azonban éppen

ez az, ami érdekessé teszi a családot a korszak társadalomtörténete iránt érdeklődők számára. Már a Mohács utáni évtizedek igen komoly változásokat hoztak a magyar arisztokrácia körében, ugyanis az előző század főnemesi famíliáinak nagy része kihalt, helyüket pedig alacsony sorból felkapaszkodott családok foglalták el, akik már a Habsburg-házból származó uralkodók kegyéből nyerték el a birtokokat és a legtöbb esetben udvari, országos vagy katonai tisztséget is szereztek.

A Mohács előtti mágnás famíliák közül a század közepén csak a lindvai Bánffy, Báthory, Bebek, Homonnai Drugeth, lévai Cseh, Lossonczy, Ország és a Perényi család maradt a vezető birtokosok csoportjában.¹ Ezen családok birtokai ráadásul az ország védettebb, északi-északkeleti részén helyezkedtek el, így a török terjeszkedés közvetlen (és közvetett) hatásai is csak később érték el őket, mint például az örökös tartományokkal határos, török seregeknek kiszolgáltatott területeket. A Drugethek Ung és Zemplén vármegyei birtokainak elhelyezkedése ebből a szempontból különösen előnyösnek bizonyult, mivel a legmerészebb török és tatár portyák is a Hegyaljáig, vagy a legrosszabb esetben Kassáig merészkedtek. Szapolyai János és Ferdinánd küzdelmei során, majd az azt követő néhány évtizedben- egészen a kis várháborúk időszakáig (1561-1565)- egyértelműen a régi arisztokrácia „állami funkciót

¹ Maksay Ferenc: Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén. 1. köt. Budapest, 1990. 9-10.

teljesítő hatalma” érvényesült az ország északkeleti részében.²

A század végére azonban a felső-magyarországi arisztokrácia is szinte teljes mértékben kicserélődött. Ekkorra Felső-Magyarországon is kiépült a török elleni védelmi rendszerének szervezete, a felső-magyarországi, vagy kassai főkapitányság valamint ennek anyagi alapjait (részben) biztosító kamarai rendszer és ezzel szoros összefüggésben egy új mentalitással és gazdasági-politikai érdekeltséggel bíró arisztokrácia jelent meg. Néhány évtizedes fáziskéséssel tehát Felső-Magyarországot is elérték azok a változások, amelyek az ország nyugati felében már a század közepétől egyre kézzelfoghatóbban jelentkeztek. Ebben a megváltozott környezetben egyedül a Drugeth család őrizte meg évszázados pozícióit az országrészben, a kor kihívásai azonban őket sem hagyták érintetlenül, amivel a család 16-17. század fordulóján élt tagjai, Homonnai Drugeth Bálint és György szembesültek.

Az eddigi ismereteink szerint szinte a „semmiből” előlépő Homonnai Drugeth Bálint a Bocskai felkelés egyik pillére lett, aki a felső-magyarországi rendek reprezentáns személyiségeként, igen sokat tett a Bocskai melletti hadba szállás érdekében, de saját társadalmi presztízsével és anyagi erőforrásaival is meghatározó ereje volt a felkelésnek. Jól mutatja súlyát, hogy Bocskai a magyarországi csapatok főgenerálisává nevezte ki az akkor huszonhat éves Bálintot, noha a pártjára állt főurak közül szép számban voltak már évtizedek óta katonai

² Hóman Bálint - Szekfű Gyula: Magyar történet III. Budapest, 1943.193.

pályán tevékenykedő személyek. Bocskai halálát követően a neki szánt erdélyi fejedelemségig ugyan nem jutott el, ellenben a bécsi szerződés és az 1608. évi törvények eredményeként kialakult új politikai környezetben országbíró lett, vagyis a második legfontosabb országos főméltóságot nyerte el. Bálint halálát követően unokaöccse, Homonnai Drugeth György vette át a szerepét. A századforduló nevezetes - de szinte egyáltalán nem ismert- kamarai pereinek egyik száműzött veszteséből egy évtizeddel később a katolikus megújulás egyik legelszántabb képviselője és a 17. századi udvarhű katolikus arisztokrácia egyik korai reprezentáns alakja lett, akinek politikai karrierje szintén az országbíróságig ívelt. Személyével a történeti irodalom egészen a közelmúltig csak, mint a bécsi udvar buzdítására Bethlen Gábor ellen elszigetelten szervezkedő főúrral foglalkozott.

II. Célkitűzések, vizsgálati módszerek és források

Ahogy a dolgozatomban érinteni kívánt problémakörök vázlatos ismertetéséből is kitűnik nem a hagyományos családtörténeti, vagy életrajzi megközelítési szempontok szerint veszem vizsgálat alá a Homonnai Drugeth családot és annak a 17. század első évtizedeiben aktív tagjait, hanem egy regionális vizsgálat keretei között, a felső-magyarországi arisztokrácia közegében. A kora újkori arisztokrácia ilyen, területi alapon történő, nem szokványos vizsgálatát Felső-Magyarország sajátos viszonyai és a nyugat-magyarországi területekhez képest kissé megkésett fejlődési ritmusa magyarázza, amely több okra vezethető vissza. Ezek közül az egyik legfontosabb, amely

dolgozatom egyik fő „tézise”, hogy a 16. század második felében az ország északi-északkeleti részében jóval nagyobb arányban őrizte meg a pozícióját a Mohács előtti „rég” arisztokrácia, - amely közé sorolható a Homonnai Drugeth család is - ami a középkori birtokállomány és vele járó hatalom átmentésének tulajdonítható. Ezeknek az arisztokrata családoknak a tulajdonában voltak a legfontosabb várak és vártartományok, amelyek az oszmán hódítás következtében a 16. század közepére végvárrá változtak. Az elgyengült királyi hatalom helyett a nagybirtok és a nagybirtokosok gondoskodtak az állami funkciók pótlásáról, amelyek közül a legfontosabb a katonai védelem megszervezése volt. Ez az állapot egészen az 1560-as évek végéig tartott, amikor Felső-Magyarországon is megkezdtek a központi hadszervezet egységeinek kiépítését, ami éles konfrontációkhoz vezetett a fontosabb várakat birtokukban tartó mágnásokkal.

Dolgozatom első fejezetében ennek lépéseit és legfontosabb aspektusait veszem számba. Azokra a tendenciákra igyekszem rámutatni, ami alapvetően a birtokvagyon jellegének megváltozásával áll összefüggésben, konkrétan a kamarai rendszer kiépítését és a birtokállomány királyi tulajdonba kerülését követő egyre nagyobb mértékű birtokzálogosításokkal és a birtokok *donatio mixta* formájában történő eladományozásával.

Ezzel összefüggésben a felső-magyarországi vármegyék birtokos társadalmának adatszerű megközelítésére építve a birtokos nemesség vagyoni rétegződésének változását is vizsgálom a 16. század

második felében. Erre amiatt van szükség, mert a térség nagybirtokos arisztokráciája a század végére szinte teljes mértékben kicserélődött, ami a birtokszerkezet változását is feltételezi, ennek következtében pedig a társadalomszerkezet is módosulhat.

Az elemzésekhez két 16. századi adóösszeírás adatai szolgáltatták a kiindulási alapot. Mindezek feldolgozása egy relációs adatbázis létrehozásával tűnt a legegyszerűbbnek, amely jelenleg 13 felső-magyarországi vármegye dikális- és házősszeírásainak adatait tartalmazza két időmetszetből. Az adózással kapcsolatos iratoknak társadalomtörténeti szempontból alapvető jelentősége van. Makroszinten a rendi társadalomszerkezet vizsgálatának az egyetlen forráscsoportja, amely többé-kevésbé egységes elvi szempontok szerint rögzítette a fennálló viszonyokat. Az adóösszeírások alapján azonban mindössze a birtokos társadalomra és annak átrétegződésére vonatkozó alap kutatás végezhető el, amit más források bevonásával kell továbbfejleszteni.

Ezt követően a kvantitatív elitkutatások néhány olyan kérdését vizsgálom, mint az elitváltás okai, mobilitási lehetőségek kérdése és a birtokvagyon ezekben játszott szerepe. Az elemzésem célja azoknak a tényezőknek és okoknak az összegyűjtése, amelyek hatására fél évszázad alatt szinte teljes egészében kicserélődött a nagybirtokos arisztokrácia Felső-Magyarországon. Volt-e valamilyen kontinuitás a régi és új arisztokrácia között? Ha igen, akkor mi? Mennyiben befolyásolták a rokon kapcsolatok az arisztokráciába emelkedés lehetőségeit és egyáltalán milyen lehetőségek

voltak erre? Volt-e specifikusan, csak erre a térségre jellemző út az arisztokráciába?

A következő fejezetekben Homonnai Bálint és György élettörténetét, rokonsági és kapcsolati körét, birtokállományát, valamint politikai-hivatali karrierjét dolgoztam fel.

Homonnai Bálint esetében a Bocskai melletti szerepvállalását és a főkapitányi poszt elnyerését, majd a fejedelem halála utáni fejedelemjelöltségét az eddigi történeti irodalom mindössze tényként rögzítette, azt azonban eddig senki sem vizsgálta, hogy minek köszönhetően jutott ilyen magas pozícióba. Bálinttal kapcsolatos vizsgálódásaim középpontjába ezért elsősorban a Bocskai melletti tevékenysége, majd a fejedelem halála utáni három év történései állnak, nem pedig a főúr teljes életpályája. Célom elsősorban a családi háttér megrajzolása, illetve a Magyar Királyság elitjében betöltött helyük meghatározására.

Homonnai György személyével kapcsolatban némileg komplexebb vizsgálatot végeztem és több perspektívából igyekeztem megközelíteni. Az 1600. évi országgyűlésen két Abaúj és Zemplén vármegyei nemes, Szokoly Péter és Bánóczy Simon hat vármegye nevében panaszt nyújtott be az országgyűlés elé Dóczy Fruzsina és fia, Homonnai Drugeth György hatalmaskodásai miatt, amelyből egy éveken keresztül húzódó, rendkívül szerteágazó per kerekedett. 16-17. század fordulójának Homonnaiéhoz hasonló kamarai és hűtlenségi perei és a Bocskai felkelés megindításában játszott szerepük szinte toposzá vált a szakirodalomban, annak ellenére, hogy egyedül Illésházy István közel sem általánosnak nevezhető ügye ismert részleteiben is. A Homonnai-per

feldolgozása során elsősorban nem az eseménytörténetre és a per lefolyásának részletezésére koncentráltam, hanem az ügy résztvevőinek kapcsolatrendszerét és „társadalmi tőkét” igyekeztem feltárni. Mivel György perével szoros összefüggésben áll a főúr áttérése a katolikus hitre, ami a későbbi életére is döntő hatással volt, ezért ebbe a fejezetbe kíváncszott egy nemesi konfesszionalizációval kapcsolatos vizsgálat. Homonnai György számára unokabátyja halála a családi vagyon tekintetében és a politikai szerepvállalás terén is fordulópontot jelentett. A 16. század folyamán, a család egyes tagjai között szétforgácsolódott birtokkomplexum 1612 tavaszától egyedül Homonnai György kezén összpontosult, amit az 1610-es évek első felében jelentős mértékben gyarapított is. Ezek részletes áttekintésével igyekszem bemutatni a Homonnai Drugeth birtokállományt, amely a 17. század elején a Magyar Királyság egyik legnagyobb összefüggő birtokkomplexuma volt.

A fejezet végén György politikai pályájának és kapcsolatrendszerének áttekintésével a 17. században megjelenő korai barokk arisztokrácia „prototípusának” jellegzetességeit igyekszem szemügyre venni.

Dolgozatom utolsó fejezeteiben Homonnai Drugeth Györgyhez kapcsolódóan két olyan problémakört érintek, amely nem csak a Drugeth család, hanem a felső-magyarországi régió, sőt az egész Magyar Királyság legjelentősebb kérdései voltak az 1610-es években.

Az egyik ilyen kérdés az egyre intenzívebben meginduló ellenreformáció, a másik pedig Homonnai

György talán legismertebb oldalának, a Bethlen Gáborral szembeni szervezkedésének a bemutatása.

A több éves, hazai és külföldi levéltárakban végzett kutatómunka ellenére sajnos koránt sem tekinthető teljesnek a feltárt források köre, még Bálint és György esetében sem. Ennek egyik oka, hogy a Drugethek központi levéltára - ha egyáltalán volt ilyen- a család kihalta (1691) után széteszlott az örökösök között. A törzsanyagnak tekinthető levéltárrész Homonnán maradt, kezdetben a Zichy, majd Andrassy családok tulajdonában. Ezt a levéltárrészt igen komoly pusztulások érték egy 1618-as tüzeset folytán, illetve Bethlen Gábor első támadása alatt, az 1860-as években pedig kiselejtezték a megmaradt Bethlen-kori missilisek számottevő részét. Az 1900-as évek legelején Andrassy Sándor megbízásából Molnár István rendezte a homonnai hitbizomány levéltárát, amit átszállítottak Budapestre, ahol a II. világháború során elpusztult. A levéltár másik részét valamikor a két világháború között került át Eperjesre. Terjedelmesebb részek kerültek az egykori törzsanyagból az Esterházyak hercegi ágának levéltárába, valamint a Zichyek zsélyi levéltárába. Számos értékes forrás került elő továbbá a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának kisebb családi és személyi fondjaiból, a Szepesi Kamara Levéltárából, valamint az *Urbaria et conscriptiones* anyagából, az esztergomi Prímási Levéltárból, az Osztrák Állami Levéltár és a *Kriegsarchiv* állományából, Sátoraljaújhegyről és Kassáról, illetve Benda Kálmán Ráday Könyvtárban található hagyatékából. Még nem állt módomban kutatásokat folytatni azonban a Magyar Kamara Archívumának *Neoregistrata acta* állagában, ahol a

mutatókönyvek szerint jelentős Drugeth anyag található, valamint az ungvári és beregszászi levéltárakba sem jutottam el.

III. Új tudományos eredmények

Dolgozatom első részében a felső-magyarországi arisztokrácia személyi és funkcionális átalakulásának okait és tényezőit vettem számba a 16. század második felében, a birtokviszonyok változásait használva kiindulási alapul. Felső-Magyarországon jóval nagyobb számban voltak jelen még a század közepén is a Mohács előtti arisztokrácia képviselői, akik Habsburg Ferdinánd és Szapolyai János közti hatalmi harcokból anyagilag és politikailag is megerősödve kerültek ki. Hatalmuk alapját első sorban birtokállományuk gyarapodása (de esetenként pusztán változatlansága) alkotta, amely az ország területi csökkenésével kölcsönhatásban exponenciálisan növekedett. Az ország központi védelmi rendszerének kiépítéséig az országrész katonai védelmét a Perényi, Bebek, ecsedi Báthory és Drágfi családok tagjai látták el saját erőforrásaikra támaszkodva, akiknek várai és hozzá tartozó birtokai az oszmán előrenyomulás következtében stratégiai jelentőségűvé váltak. Ezzel nem csak katonai téren jutottak minden addiginál nagyobb hatalomhoz, hanem a formálódó Erdélyi Fejedelemség viszályaiba avatkozva politikaformáló tényezővé is váltak.

A változás a főkapitányi és vele párhuzamosan a kamarai rendszer kiépítésével vette kezdetét, amikor is a mágnások kezén lévő stratégiai fontosságú várakat igyekezett a központi hadvezetés saját felügyelet alá vonna és maga gondoskodni azok fenntartásáról,

megfosztva ezzel a térség főurait a primátustól. Az 1550-es évek kisebb-nagyobb konfliktusait követően Lazarus von Schwendi 1561-65 közötti hadjáratában, az un. kis várháborúk időszakában fordult át a mérleg nyelve a „régí” nagybirtokos arisztokrácia oldaláról a központi kormányzervek oldalára. Tovább segítette ezt a folyamatot, hogy sorra haláloztak el örökös nélkül a Drágfi, Perényi és Bebek családok férfi tagjai, birtokaik jelentős része pedig kamarai kezelésbe került. Jól mutatja ennek súlyát, hogy a 16. század végére Felső-Magyarországon volt a kamarai birtokok jelentős része.

A feltörekvő családok éppen ezeket a folyamatokat kihasználva tudtak a 16-17. század fordulójára meghatározó pozíciókba kerülni. Egy részük a Perényeik és Bebekék magánhadseregeiben kezdte a katonai pályafutását - mint például Rákóczi Zsigmond - majd a központi hadszervezet keretei között vállalt katonai tisztségeket. Anyagi és társadalmi emelkedésüknek azonban nem a katonai pályafutás volt a legmeghatározóbb tényezője, hanem a birtokvagyonuk gyarapítása. A hegyaljai borvidéken szerzett birtokok voltak a legfontosabbak, amely révén bekapcsolódhattak a hadseregszállításokba és a Lengyelország felé folyó borkereskedelembe. Ennek jövedelmei aztán újabb kölcsönök folyósítását tették lehetővé a kincstár számára, amiért birtokokat kaptak vagy egyszerűen csak zálogba vettek újabb és újabb kamarai birtokokat.

Különösen jól sikerült kihasználnia a ruszkai Dobó családnak a 16. század második felében lejátszódó gazdasági átalakulást. Számukra nem csak a korai helyzetfelismerésből származó előny biztosította a vagyoni és rangbéli gyarapodást, hanem az is, hogy a

család évszázadok óta jelen volt a régióban és szövevényes rokonsági kapcsolataik révén sorra örökölték a birtokokat a kihalt főúri családok után.

Az ország északkeleti részére specifikusan érvényre jött tehát az arisztokráciába jutáshoz és vagyonszerzéshez a 16. század második felében, a következőkből állt: egyrészt a katonai szolgálatok során a hadügyigazgatásban és kamarai rendszerben szerzett rálátás és kapcsolatrendszer. Másrészt a szerencsés házasságnak és rokoni kapcsolatoknak köszönhető birtokgyarapodás, majd a két összetevő elegyítéséből származó kereskedelmi és hadiszállítási tevékenység, amit az 1570-es évek első felének, majd a tizenöt éves háború időszakának hadikonjunktúrája még jövedelmezőbbé tett, amely további birtokgyarapodáshoz vezetett.

A 17. század első évtizedére ezzel az új gazdasági mentalitással rendelkező arisztokrácia tagjai kerültek a vezető pozícióba, mellettük azonban még ott találjuk a „régit” arisztokrácia képviselőit is, mint ecsedi Báthory Istvánt és a Homonnai Drugeth család tagjait.

A Drugeth család országos viszonylatban is igen népes arisztokrata famíliának számított a korban, azonban leginkább a vagyonszerzés és a regionális befolyásér folytatott versengés kötötte le a család figyelmét a 16. század második felében. A család tulajdonában lévő birtokállomány ugyan az ország egyik legnagyobb birtokkomplexumát jelentette, az egyes családtagok kezén azonban olyan mértékben szétforgácsolódott, hogy az igazgatással és örökösödéssel kapcsolatos ügyek és a nagyszámú leánygyermek kiházásítása teljesen lekötötték a figyelmüket. Birtokok

elhelyezkedéséből fakadóan a kereskedelmi kapcsolataikat is elsősorban Lengyelország felé építették ki, így kiestek a bécsi és dél-német tőkés vállalkozók érdekeltségi köréből, de a végvárrendszer fenntartását fedező szállítmányozásból és a velük járó kölcsönügyletek hasznából is.

De a 16. század közepén még igen népes családból Bálint mellett csupán unokatestvére, György érte meg a századfordulót.

Bálint elsőségét életkorán kívül apja politikai és katonai tekintélyének köszönhette, amit 1599 után sikeresen tudott továbbvinni. A feltárt források alapján az a véleményem, hogy a Bocskai melletti kiemelt szerepe birtokállományának köszönhető, amelyet nem zálogbirtokok, hanem évszázadok óta a család tulajdonában lévő fekvőjóságok alkottak. Erre alapozva igen jelentős banderialis haderőt tudott kiállítani, illetve olyan ingóvagyonnal rendelkezett, amely a felkelés likviditási problémáit ideig-óráig orvosolhatta, emellett társadalmi presztízséből fakadóan a fejedelem melletti személyes hadba szállása a vármegyei nemességre is motiválóan hatott.

Illésházy István már 1606 őszén Homonnai Bálintot ajánlotta – ekkor ugyan még csak Bocskainak - az országbíróságra, a fejedelem azonban az Erdélyi Fejedelemségbe szánta örökösének.

A Homonnai Bálint, Rákóczi Zsigmond és Báthory Gábor közti hatalmi rivalizálással kapcsolatos történetírói vélekedések, alapvetően a Szilágyi Sándor által lerakott diplomáciai és politikatörténeti alapokon szemlélik a Bocskai halála után kialakult helyzetet. Homonnai Bálint személyes hozzáállását tekintve, az

erdélyi fejedelmi süveg közel sem képezte olyan éles rivalizálás tárgyát, mint néhány évvel azt megelőzően, a századforduló idején. De azt a kijelentést is megkockáztathatjuk, hogy az oszmán vezetés egy részének fontosabb volt Homonnai fejedelemjelöltsége, mint magának Homonnainak. Személyén keresztül ugyanis nem csak Erdély, hanem a Magyar Királyság egy része felett is biztosítani akarták a befolyásukat, amihez Bocskai, általuk kreált magyar királyi titulust és annak örökítését használták fel. Mátyás főherceg követei 1607. április 4-én találkoztak Homonnaival Szinyérváralján, ahol a rájuk bízott ügyekről született dokumentumot átadták neki. Ettől a ponttól kezdve - a Homonnaitól fennmaradt források alapján - úgy tűnik, hogy a fejedelemség megszerzése rajta kívülálló tényezők működésének, nevezetesen az oszmán diplomácia és a bécsi-prágai uralkodói udvar kapcsolatának rendelődött alá, amivel ő maga is tisztában volt és egyre határozottabban Mátyás főherceg akaratának rendelte alá magát. Ezt az irányultságot az un. második hajdú felkelés alatt, illetve Rudolf lemondásában és II. Mátyás megválasztásában játszott szerepével is megerősítette. Részben ennek is köszönhetően, az 1608. évi országgyűlésen Illésházy a nádori tisztség elnyerésével és természetesen a bécsi szerződés tető alá hozásával egy új hatalmi-politikai struktúra alapköveit rakhatta le, amely alapvető változásokat hozott a rendek és az uralkodó kapcsolatában. Ebben az új rendszerben – talán éppen Bocskai 1605. szeptemberi ajánlása nyomán Homonnai Bálintnak az országbírói méltóság elnyerésével igen nagy szerepet juttatott, amivel azonban

nem sokáig élhetett, ugyanis 1609. november elején meghalt.

Homonnai György számára unokabátyja halála azonban mind a családi vagyon tekintetében, mind pedig az országos és regionális politikai szerepvállalás terén is fordulópontot jelentett. Apja korai halála és igen hányattatott sorsa miatt egészen az 1610-es évekig a primátus egyértelműen a család másik ágáé volt. Tovább fokozta mindezt az 1600 tavaszán ellenük indított hatalmaskodási per, amely végül fő- és jószágvesztéssel zárult. Ez a per kiválóan beleillik a századforduló nevezetes hűtlenségi pere közé, amelyekkel kapcsolatban Illésházy István hűtlensége pere szokott előtérbe kerülni. Ez az eset azonban közel sem reprezentálja a kincstári pereket, amiknek java része a magyar rendiségen belüli hatalmi harcokkal, birtokokért folytatott küzdelmekkel és személyes csatározásokkal is szoros összefüggésben állt. Ahogyan Pálffy Géza is rámutatott, a magyar arisztokrácia egyik része elszenvedője, míg mások kifejezetten a haszonélvezői volt ezeknek a kamarai pereknek.³ Az eddigi megállapításokkal szemben a Homonnaiak esetében nem a Kamarák, vagy az uralkodó játszotta a kezdeményező szerepet a per megindításában, hanem egy igen jó kapcsolati rendszerrel rendelkező köznemes, Szokoly Péter. A kamarai adminisztráció és a hivatali élet prominens személyiségei, mint Szuhay István kamaraelnök, vagy Somogyi István királyi jogügyigazgató és az ecsedi Báthory István mellett

³ Pálffy Géza: A Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia a 16. században. Budapest, 2011. 354-355.

tevékenykedő Szokoly Miklós közti kapcsolat gyökerei a bécsi jezsuita gimnáziumban folytatott tanulmányokra vezethető vissza, amely kapcsolatrendszernek a per kimenetelében döntő jelentősége volt. Ez a kapcsolatrendszer teremtette meg az alapját annak, hogy a kamarai és hivatali rendszer útvesztőiben Szokoly Péter beadványai a megfelelő személyekhez kerüljenek, akik nem egy előre eltervezett pénzszerzési koncepció jegyében tevékenykedtek, hanem az udvar és az uralkodó érdekeinek megfelelően folytatták le a megindított eljárást.

Az 1610-as évek elejére azonban sikerült visszaszereznie az elvesztett birtokai nagy részét, Szokoly Péter pedig a pozsonyi vár vesztőhelyére juttatnia. Ebben igen nagy szerepe volt György konverziójának, illetve annak, hogy a vezető pozíciókban lévő szintén konvertita főnemesek igen nagy számban és mondhatni zárt közösségként működtek együtt.

Homonnai György birtokszerzési törekvéseit vizsgálva igen szépen kirajzolódik, hogy Nádasdy Katalinnal kötött házasságával – amellyel az ecsedi Báthory birtokok egy részét sikerült megszereznie - és esetenként erőszakos birtokfoglalásokkal, első lépésben a kereskedelmi utak feletti ellenőrzést igyekezett megszerezni magának, az 1610-es évek végén pedig kísérletet tett arra, hogy megvesse a lábát a Hegyalján is.

Az országgrész legnagyobb birtokosaként igen hatékonyan tudott fellépni a meginduló ellenreformációs érdekében, ami leginkább a jezsuiták támogatásában mutatkozott meg, amely több előnyös lehetőséget is kínált a főúrnak. Ezzel kapcsolatban igyekszem számba

venni, hogy a katolikus megújulás eredményei milyen előnyökhöz juttatták az együttműködő feleket és milyen lehetőségeket nyitott meg a számukra. Itt a vizsgálódás kétirányú: a jezsuiták részéről a szervezeti terjeszkedésben és a hitéletben elért eredményekre vagyok kíváncsi, Homonnai oldaláról pedig a jezsuiták révén kitérő információs csatornákat igyekszem feltérképezni.

Dolgozatom utolsó fejezetét Homonnai György talán legismertebb oldalának, a Bethlen Gáborral szembeni szervezkedésének szenteltem. Az eddigi megközelítésektől eltérően - amelyek leginkább Thurzó György nádor leveleire építkeztek- nemzetközi kontextusba helyezem a kérdést és számba veszem Homonnai György kapcsolatait az erdélyi katolikus főurakkal, a moldvai és havasalföldi vajdákkal, valamint a Habsburg Monarchia vezető köreivel. A szálak azonban még tovább vezetnek és egy török ellen formálódó katolikus lovagrend, az Ordo Militiae Christianae nagyszabású szerveződéséig érnek.

A témában megjelent publikációk jegyzék

Tanulmányok

1. Bethlen Gábor adományai Zemplén vármegyében. In: Tanulmányok Erdély fejedelemség-kori történetéből. Szerk.: Ballabás Dániel – Borbély Zoltán. Eger, 2012. 73-85.

2. Felső-magyarországi vármegyék török fennhatóság alá kerülésének kérdése. In: Az oszmán-magyar kényszerű együttélés hozadéka. Szerk.: J. Újváry Zsuzsanna. Piliscsaba, 2013.
3. Egy konvertita főúr Felső-Magyarországon: Homonnai Drugeth György. In Rekatolizácia, protireformácia a katolícka reštaurácia v Uhorsku = Rekatolizáció, ellenreformáció és katolikus megújulás Magyarországon. Szerk.: Kónya Péter. Presov, 2013. 370-388.
4. A Homonnai Drugeth György vezette Bethlen-ellenes mozgalom nemzetközi hátteréhez. In: Bethlen Erdélye, Erdély Bethlene: A Bethlen Gábor trónra lépésének 400. évfordulóján rendezett konferencia tanulmányai. Szerk.: Dáné Veronka , Horn Ildikó , Lupescu Makó Mária , Oborni Teréz , Rűsz-Fogarasi Enikő , Sipos Gábor. Kolozsvár, 2014. 295-309.
5. Bethlen Gábor tisztségviselői Felső-Magyarországon. In: KoraujkorÁSZ: Koraujkortörténettel foglalkozó doktoranduszok tanulmányai. Szerk.: Kádár Zsófia , Kökényi Zsolt , Mitropulos Anna Diána. Budapest, 2014. 31-49.
6. Jezsuita missziók Felső-Magyarországon a 17. század első évtizedeiben. In: Od reformácie po založenie cirkvi = A reformációtól az egyházalapításig. K 400. výročia synody v

Spišskom Podhradí = A szepesváraljai zsinat 400. évfordulójára. Szerk.: Peter Kónya – Annamária Kónyová. Eperjes, 2015. 411-423.

Konferencia előadások

1. Bethlen Gábor birtokpolitikája Felső-Magyarországon. Bethlen Gábor képmása – Történész konferencia Miskolc. 2012. Május 3.
2. Felső-magyarországi vármegyék török fennhatóság alá kerülésének kérdése. Oszmán-magyar kényszerű együttélés és hozadéka c. konferencia. Piliscsaba 2012. december 6-7.
3. Bethlen Gábor tisztviselői Felső-Magyarországon. I. Korájkorász doktorandusz konferencia, Eötvös Lóránd Tudományegyetem. Budapest, 2013. február 7.
4. Egy konvertita főúr Felső-Magyarországon – Homonnai Drugeth György. Rekatolizáció, Ellenreformáció és katolikus megújulás Magyarországon c. konferencia. Eperjes, 2013. június 23.
5. Homonnai Drugeth György mozgalma. Bethlen Gábor és Európa c. konferencia. Kolozsvár, 2013. Október 24-26.

6. A zsitvatoroki béke végrehajtása és a hajdúpalánkok lerombolásának ügye az 1610-es években. Hajdúnánás, 2014. július 31.

7. Auftand oder Freiheitskampf? Einige Bemerkungen zum gesellschaftlichen Hintergrund der Bewegung von István Bocskai. Den Krieg Denken: Kriegswahrnehmung und Kriegsdeutung in Mitteleuropa in den ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts c. workshop. Tübingen, 2014. szeptember 18-20.

8. Jezsuita missziók Felső-Magyarországon a 17. század első évtizedeiben. Reformációtól az egyházalapításig. A Szepesváraljai zsinat 400. évfordulója alkalmából rendezett tudományos konferencia Eperjes, 2014. október 23-24.